

Cristoforo Bove, OFM Conv.

**Konventualnost v Redu
manjših bratov kot
področje cerkvenosti**

RIM 2009

KONVENTUALNOST V REDU MANJŠIH BRATOV KOT PODROČJE
CERKVENOSTI (13. – 15. ST.)

Izdala: Slovenska minoritska provinca sv. Jožefa, Ptuj, 2010

Odgovarja: p. Milan Kos, provincialni minister

Prevod: Frančišek Jerant

Jezikovni pregled: Darka Hlaj

Oblikovanje in prelom: p. Tomaž Majcen, tajnik province

Tisk: Senčar, Ptuj

KONVENTUALNOST V REDU MANJŠIH BRATOV KOT PODROČJE CERKVENOSTI (13. – 15. ST.)

Originalna minoritska *fraternitas* se je iz svoje začetne oblike, ko je bila bolj redovno gibanje, že sredi 13. stoletja razvila v Red manjših bratov. V njem so se postopoma razvile nekatere lastnosti, ki niso zmanjšale minoritskosti, pač pa so jo vključile v Cerkev. To se je zgodilo skozi razvojne procese, ki jih lahko opišemo kot samostanskost/klerikalizacija in konventualnost/institucionalizacija¹.

Pri tem razvoju pa seveda niso manjkali elementi znotraj Reda, ki so skušali spodbijati takšen razvoj. K temu jih je spodbujala junaška podoba Frančiška in prvih bratov, ki izvira iz hrepenenja in bridkosti zaradi nezadržnega razvoja v času od 13. do 15. stoletja. Razvoj, ki je sledil v naslednjih stoletjih vse do danes, pa jasno demantira njihove zahteve po vrnitvi k prvotni podobi. Pri tem gre za sposobnost prilagajanja času, ki zahteva odgovore in *utelešenje* karizme glede na čas, izzive in izkušnje Cerkve. Pred kratkim so se ponovno začela poudarjati ta mitološka hrepenenja. Frančiškove družine so padle v nek kleriško/apostolski maksimalizem, ki duši in siromaši svežino in izvirnost bratstva do neprepoznavnosti.

---

1 Gratien de Paris, kapucin (+ 1943), *Histoire de la fondation et de l'évolution de l'Ordre des Frères Mineurs au XIII siècle*, Paris 1928.

I. 13. STOLETJE IN PRISTNE VREDNOTE REDA MANJŠIH

1. *Frančiškove težave pri postajanju »brat«*

Po prvi eremitski izkušnji, ko je Gospod Frančišku podaril brate (1208), so se na Frančiška in prve brate začela zgrinjati vprašanja o namenih in smernicah. Sam se je imenoval preprosto »brat«². V očeh vseh je Frančišek model (Forma Minorum): to so junaška in vesela leta, v katerih so živeli prvi bratje in Frančišek. Nihče ni čutil potrebe po oblikovanju druge avtoritete za različne skupine bratov. Frančišek, najrevnejši in obenem najbogatejši, je igral vlogo matere svojim bratom, ki jih je ljubil in v njih prepoznava svojo duhovno podobo.

Nekaj se je spremenilo že leta 1217. Frančišek ne pozna več števila bratov, ki jih je pošiljal kot misijonarje v vse smeri. Ministri in kustosi so postali bratje, ki so resnično ljubili Frančiška, vendar so začeli nasprotovati odločitvam, ker so čutili potrebo po večji organiziranosti, bodisi zaradi vzgoje mladih bodisi zaradi primernejše priprave. Frančišek je ognjevito reagiral na te zahteve bratstva. Ker jih ni zmožel sprejeti, je zapadel v mučno krizo, ki je dosegla vrh v prepričanju, da je vse storil narobe. Leta 1219 se je odpravil na vzhod, Red pa prepustil vikarju Mateju

---

2 Rivi, 162-82; J. M. Viarron, *Da Narciso a Gesù. La ricerca dell'identità in Francesco d'Assisi*, Padova, Messaggero, 1995; podobno tudi v C. Vaiani, *La via di Francesco*, Milano, Biblioteca Francescana, 1993.

iz Narnija in Gregorju z Napolija. Zgodovinarji postavljajo v to leto kapitelj starejših bratov z jasnimi monastičnimi spodbudami. Zato se je moral Frančišek hitro vrniti (1220) in sprijeti s to konfliktno situacijo. Upravo Reda je zaupal Petru Cattaniju, nadzor pa kardinalu Hugolinu (Giordano 11, 12, 14; Legenda Perugina 105). Frančišek je zelo trpel zaradi tega spora z bratstvom³. Nekatera njegova pisma jasno izražajo njegovo slabo počutje, ki je počasi napredovalo do duhovne preobrazbe in je postal *brat med brati*.

O tej Frančiškovi duhovni preobrazbi, ki so se je držale polemike in spori znotraj bratstva, ki so grenili zadnja leta ustanoviteljevega življenja, govorijo Vodila (1221, 1223), še jasneje pa Oporoka (1226). Njegova spoznanja bodo še naprej privlačevala »minore«, ki ne bodo skozi stoletja izgubili povezanosti z začetki, čeprav jih bodo prilagajali trenutnim socialnim in cerkvenim potrebam. Zahvaljujoč institucionaliziranosti, v katero je bilo vpeto, je frančiškovostvo preživelo. Še vedno pa ga je spremljalo hrepenenje po doslednem posnemanju, kar predstavlja pozitivni in dinamični vidik minoritskih reform⁴.

---

3 Th. Desbonnets, *De l'intuition à l'institution. Les Franciscain*, Paris 1983.

4 Trditev o tem razvoju, ko je bil Frančišek še živ, je bila predstavljena s strani Gratiena de Paris (Histoire, 30-110), povzeta pa s strani K. Esser (Anfänge, 140-208). Danes je pomembno delo o minoritski zgodovini, četudi manjkajo hermanevtične razlike (Stanislao da Campagnola, *Le origini francescane com preblema storio-grafico*. Perugia 1974, 1979).

Prvi primer frančiškovega razvoja se je torej pojavil, ko je bil Frančišek še živ⁵. Zaradi njenega cerkvenostnega značaja so se zmage veselili veliki zgodovinarji prvotnega frančiškovega, kot so Tomaž iz Čelana (+ cca 1260), Bonaventura iz Bagnoregia (+ 1274), Giordano iz Gianina (1262), Tomaž Eccleston (1258-59) in sam Salimbene (1288). Nekateri bratje niso delili tega entuziazma, ker so v razvoju videli polovičarstvo, če že ne zanikanja prvotnega načrta asiškega ubožca.

V obdobju dvajsetih let (1219 - 1239) so oblike institucionaliziranosti preoblikovale prvotno bratstvo, ki so ga sestavljali kleriki in bratje laiki, predani pridiganju in ročnemu delu, v močno kleriško ustanovo, ki se je posvečala študiju in skrbi za duše, z vsemi težavami s škofijskim klerom in civilnimi ustanovami⁶. Prihajalo je do vedno globljih razlik med Redom manjših in samim Frančiškom ter njegovimi prvimi brati, ki v tem niso več prepoznali prvotnega bratstva.

2. Nekateri tipični trenutki v razvoju »minores«

Ko govorimo o virih in njihovi nepristranskosti pri predstavljanju tega razvoja, je problem pri posameznih avtor-

---

5 L. Landini, *The causes of the clericalization of the Order of Friars Minor 1209-1260, in the light of early franciscan sources*, Chicago 1968.

6 Glej K. Esser, 13.23 in razpravo Stanislava da Campagnola (Le origini, 286 sl.).

jih, kako so ta razvoj vrednotili⁷. Tu bomo brez skrivanja predstavili nekatere razvojne momente, ki jih je predstavil K. Esser, ki je očitno najbolj dosledno analiziral to problematiko.

2.1 Minoritsko bratstvo je kmalu postalo pravi *Ordo* znotraj Cerkve. Gre za enak proces kot pri drugih institucijah, ki so jih oblikovali kristjani, ko so zapustili svet. Vendar ta družba skriva v sebi nove in posebne lastnosti. Člani se imenujejo *bratje*, od tod ime bratstvo. Od začetka so v Redu živeli kleriki in bratje laiki, med katerimi je vladalo družinsko vzdušje, brez diskriminacije.

Ime *Manjši bratje* je predstavljalo življenjski načrt, ki je bil popolnoma nasproten fevdalnim socialnim principom, na katerih je temeljila večina antičnih monastičnih redov. Koncept bratstva kot veznega člana skupnosti, je bil revolucionaren element za tisti čas. Zaradi tega je prišlo do tako hitrega razvoja »minores«.

2.2 Strukture bratstva, ki so bile vezni člen, so bile na začetku labilne in zanemarljive. Ni še šlo za konventualno bratstvo, pač pa za bratstvo, ki se je povezovalo na medosebni ravni. Kjerkoli so se srečali, so se bratje počutili kot v pravi skupnosti, ne da bi se povezovali v skupnost klavzurnega značaja.

---

⁷ Za jasnejšo predstavo, kako se je izražala konventualnost na področju minoritske province, glej: G. Bove, *Gli insediamenti minoritici della Campania nei secoli XIII-XV*, Rim, izdaja MF, 2002 (št. 13 *I Maestri Francescani*, zbirka Teološke fakultete S. Bonaventura).

Čutila pa se je potreba po skupnih smernicah na nivoju strukturiranosti: služba ministrov, redni kapitelji, vizitacije predstojnikov in nadzor nad ministri, skupna molitev in liturgija, ki zagotavlja močnejšo povezanost bratstva s Cerkvijo (glej Vodila 1221, 1223). Ko je bil ustanovitelj še živ, je že prišlo do prvih korakov bratstva k monastičnim oblikam (1219 - 20; kapitelj starejših) zaradi bolj živega vključevanja v Cerkev.

2.3 Brez pomoči Cerkve se Red ne bi mogel rešiti teh notranjih kriz. Frančiškova vizija ni imela primerjave med tradicionalnimi oblikami in mogoče tudi čas še ni bil zrel za to. Srednjeveški človek je bil vajen živeti znotraj trdno oblikovanih ustanov. Tudi kriza »minores« je našla rešitve v obliki teh shem, ustanovitev provinc (1217), odpiranje samostanov,⁸ ob katerih so bili eremitaži, življenje v klavzuri in samostanska disciplina, ki jih je priporočal Jakob iz Vitryja (1216, 1220, +1240). S konventualno ureditvijo Red še zdaleč ni postal monastičen in konventualnost ni ogrožala prvotne zamisli. Nasprotovanja tej obliki življenja so se širila v zgodovinopisju, kjer se Cerkev obtožuje zaradi nasilja nad minoriti, vendar ta ne vsebujejo veliko zgodovinske realnosti.

---

8 H. Grundmann, *Die Bulle »Quo elongati« Gregors IX*: AFH 54 (1961) 20-25; F. Elizondo, *Bullae »quo elongati« Gregorii IX et »Ordinem vestrum« Innocentii IV. De duabus primis ERegulae Franciscanae authenticis declarationibus: Laurentianum 3* (1962) 349-94).

Na te elemente, ali vsaj na nekatere od njih, se obrača Frančišek v Oporoki (1226). Ravno zaradi tega dokumenta, ki je predstavljal neke vrste minoritsko duhovno obvezo, so se štiri leta po Frančiškovi smrti uradno obrnili na Cerkev, ki je s *Quo elongati* Gregorja IX. (1230) ukini-la njegovo obveznost. Minoriti so predstavili s pravnega na duhovno področje zavezanost svojemu učitelju in ustanovitelju⁹. S tem dokumentom so se minoriti dokončno ločili od Frančiška, ki je ostal kot nostalgični zgled ob vsaki reformi v določenih obdobjih. Medtem ko je socialni in cerkveni potencial njegovega Reda razumel kot mitološko svetost, ki je neponovljiva in so njej v čast ohranili »spomin«, ker jih je naredila bogate in močne¹⁰.

3. Nekatera znamenja strukturne konventualnosti v 13. stoletju

K monastičnosti/klerikalnosti bratstva je veliko prispeval tudi proces urbanizacije minoritov, ki so v 13. stoletju izkusili njen močan vdor v njihovo življenje. Ta je imela za posledico zamiranje eremitaž in večji poudarek na struk-

---

9 H. Belting, *Die Oberkirche von S. Francesco in Assisi. Hire Dekoration als Ausgabe un die Genese einer neuen Wandmalerei*, Berlin 1977; Bove, *Il verbo-visivo nella basilica di S. Francesco in Assisi*: MF 81 (1981) 175-216; J. Krüger, *San Lorenzo Maggiore in Neapel. Franziskanerkirche zwischen Ordens-ideal und Herrschaftsarchitektur*, Werl/W. 1986.

10 L. Pellgrini, *Territorio e città nella dinamica insediativa degli Ordini Mendicanti in Campania: Gli Ordini mendicanti e la città. Aspetti architettonici, sociali politici*. Milano 1990, 39.

turah. Kasneje so lokalna tradicija in poznejše določbe razdelile področja samostanov, ki jih je ustanovil ubožec. Jasno, da gre za interpretativni model, v katerem zasledimo vpliv kultne/vdanostne miselnosti, ki išče posvečene kraje, kjer je bival svetnik. Pa tudi namen razvijajoče se institucije, ki je hotela ohraniti povezanost med začetkom in nadaljnjim konventualnim razvojem¹¹.

Različni in razločni motivi za ta razvoj ali konventualno disciplino, ki jo je priporočal že Jakob iz Vitryja (1216, 1220), njihov največji mojster je veliki sv. Bonaventura¹², ki je bil priča krizi, do katere je prišlo še v času Frančiškovega življenja. Defenzivne karakterje na strukturalnem področju pa najdemo skozi celotno 13. stoletje.

Ta razvoj, četudi ni izčrpal frančiškove ideje, predstavlja oporno točko, ki jo je imela v mislih Cerkev, ko govori minoritom. Tako beremo v *Memoriale Propositi* (1221 - 28), kjer je govora o t. i. *domus conventuales* spokornikov. V nekem formalnem dokumentu iz leta 1241 pa se omenja *guardianus conventualis de Esculo* (Ascoli Piceno)¹³. Ta konventualni razvoj, čeprav se ga različno razlaga, se vključuje v zgodovino pisje¹⁴ tudi imensko.

---

11 G. Odoardi, *L'evoluzione istituzionale dell'ordine codificata e difesa da S. Bonaventura*: MF 75 (1975) 137-85.

12 Meesserman, Dossier, 97; P. Sabatier, OCH, I, 1,20; MF 32 (1932) 151-52.

13 Odoardi, *Conventualismo: I Frati Minori Conventuali, Storia e Vita* (1209-1976). Rim 1978, 247-65.

14 BF I, 718, *Quia nunc potissime* (1254); BF, III, 24-25, *Dilecti*

Vedno pogosteje v drugi polovici 13. stoletja, kaže pa na številne elemente minoritskega bratstva.

a. *Minoriti*: pojem *konventualni*, ki je povezan z gvardijanom iz Ascoli Piceno (1241), se je razširil na osebne službe; zlasti pogosto po interventih Inocenca IV. (1250, 1252) in bonaventurianski razlagi v Narbonskih konstitucijah (1260). Inocenc IV. in Klemen IV. (1254, 1265), sta svoja pisma naslovlila na *ministris, custodibus, guardianis conventuales* in *guardiani non conventuales*¹⁵, medtem ko Narbonske konstitucije razlikujejo med *guardiani conventuales* in *guardiani non conventuales*¹⁶.

b. *Minoritske cerkve*: omenjeni Inocenc IV. je, leta 1250 in 1252, določil *ut ecclesiae vestrae omnes, ubi conventus existunt conventuales vocentur*¹⁷. Gre za pravno izenačitev s kapiteljskimi cerkvami svetnega klera zaradi pogostih nesoglasij v vezi s »cura animarum«, obhajanjem božjih skrivnosti, branjem brevirja, zvonjenjem in cerkvenimi pogrebi, po katerih je povpraševanje med ljudmi močno naraslo.

c. *Minoritske hiše*: kar sv. Frančišek imenuje *loca, habitacula, domus*, poimenujejo Narbonske konstitucije *loca*

---

fili (1265).

15 *Constitutiones Narbonenses* IX, 19-21: AFH 34 (1941) 295.

16 BF 1, 538, 622, *Cum tamquam veri* (1250, 1252).

17 *Constitutiones Narbonenses* VIII, 6; IX, 20-22: AFH 34 (1941) 285, 295.

conventualia in *loca non conventualia*, glede na velikost in obveznosti, ki so jih vršili. Prve, na primer, ki so se nahajale v središču mesta in imele urbano izkušnjo, so morale sprejeti 13 bratov ali več in so imele posebne pravice, ki so presegale zgolj pastoralne dolžnosti¹⁸.

d. Konventualna skupnost ali Claustum: pojem »konventualni«, ki se daje posameznim bratom, hišam in gvardijanom, obenem označuje tudi notranji ustroj skupnosti, kot poudarjajo nekateri dokumenti med 13. in 14. stoletjem. Tomaž iz Ecclestona govori leta 1258 o nekem kraju v Angliji, kjer se *fratres conventuales*¹⁹, bratje v samostanu sv. Frančiška v Perugi v nekem volilu z dne 5. decembra 1277 naslavljajo kot *fratribus minoribus conventualibus de Campo Orti*²⁰, v oporoki v prid Svetemu samostanu sv. Frančiška Asiškega z dne 13. oktobra 1317, je zapisano: *reliquit et abdicavit cuilibet fratri conventuali dicti loci unum hologninum de argento*²¹. Spomnimo pa tudi na minoritskost Arnalda iz Foligna, ki je bil duhovni voditelj bl. Beate Angele, ki pravi o sebi (1291): *Assisium ad Sanctum Franciscum morabar conventualis*²². In Alvaro Pelayo, papeški penitencier, ki poudarja (1330 - 32): *cum essem conventualis ibi, Romae in Aracoeli*²³.

---

18 Eccleston, 1,8.

19 Mazzatinti, *Archivi*, II, 243.

20 MF 63 (1963) 295.

21 *Vita b. Angelae*, 1 št. 34.

22 *De Planctu Ecclesiae*, liber 1, cap. III.

23 Nimis iniuste: AFH 6 (1913) 390-91.

e. *minoritski red se je razvijal konventualno*: osebe, cerkve, hiše in skupnosti so bile merodajne za konventualni razvoj in imele pomemben vpliv, vendar pri tem niso škodovali Frančiškovi ideji. Veliko bolj pa je vplival Aleksander IV. (1259), ki je v dveh posredovanjih napravil razliko med *Ordinis Fratres* in *Fratres Conventuales* ter *Lebertates Ordinis*²⁴.

f. *Communitas Ordinis = Conventuales*: omenjeni konventualci so se identificirali s *Comunitas Ordinis*, o kateri se je toliko govorilo v času Klemena V. (1305-14), zlasti pa na dunajskem koncilu (1311 - 12), ko je prišlo do obtožb s strani spiritualov²⁵.

Frančiškovski zgodovinarji in strokovnjaki za frančiškovstvo z lahkoto prepoznajo podoben razvoj, čeprav z drugačnimi obsodbami. Med najbolj prodornimi so Ehrle (1887), Mortier (1907), Cresi (1955), Villibrordo iz Pariza (1956), anglikanski škof iz Rippona J.R.H. Moorman (1968) in, v raznih diskusijah, še Di Fonzo, Odoardi, Esser in Stanislav da Campagnola (1974).

Ta razvoj, ki so ga izkusili zgolj v vrhu Reda in v odnosu do Cerkve, ni vplival na nostalgичno hrepenenje prvih generacij, prav tako pa tudi ne na skupino spiritualov, ki so

---

24 B. Mathis, *Die Privilegien des Franziskanerordens bis zum Konzil von Vienne 1311*, Paderborn 1928.

25 Stanislav da Campagnola, *L'Angelo del sesto sigillo e l'Alter Christus. Genesi e sviluppo di due temi francescani nei secoli XIII.-XIV.*, Rim 1971.

se zbrali okoli generalnega ministra bl. Bivanni Buralli iz Parme, ki se je moral odpovedati službi zaradi *maximus joachita* (1257). Polemika ni zamrla niti v času sv. Bonaventure (1257-1274), ki je skušal pomiriti duhove in zato predstavil sv. Frančiška kot angela apokalipse²⁶. Gre za vlogo, ki je bila zelo pri srcu jakobincem in spiritualom, ki so se vedno bolj množili med minoriti. Spirituali so takšno Frančiškovo podobo skrbno gojili, bodisi iz iskrene pobožnosti ali pa zgolj zaradi prerokanja s konventualno skupnostjo Reda. Ob tem so spisali tudi neko *zgodovino spiritualov*, ki je skoraj preroška vizija zgodovine. Najdemo jo v delih avtorjev: Pier Fiovanni Olivi, Ubertino da Casale, Jacopone da Todi, najbolj pa je izdelana v delu *Chronicon seu historia septem tribulationum Ordinis Minorum*, avtor je Angelo Clareno, ki je umrl v eremitažu Santa Maria dell'Aspro, ta pa je bil povišan v baziliko leta 1337²⁷.

---

26 Ponovno izdajo *Chronicon*a, vendar le delno, dolgujemo F. Ehrlu (Angelo Clareno, 1886, 106-54).

27 A. Bortoli Langeli, *Il manifesto di Perugia del 1322*, *Picenum Seraphicum* 11 (1974) 204-61.

III. 14. STOLETJE: BRATSTVO MED EREMITAŽEM IN KONVENTUALNIM ŽIVLJENJEM

1. Razpad frančiškovega ideala v prvi polovici 14. stoletja

Napetosti, ki so se pojavile v vezi z Vodilom in Oproko, so se vrtele zgolj okoli problema uboštva. Pretiravanja s strani spiritualov in radikalizacija s strani fratičelov niso uspeli konkretizirati pričakovanj antičnih zelantov, ki so branili prvotno Frančiškovo idejo proti vsakršnemu posodabljanju. Fratičeli in zelanti so zgolj kopicili nered in dekadenco.

Kot razlog so navajali Kristusa in apostole, ki prav tako niso posedovali nobene materialne dobrine, ne skupne ne privatne (Peružanski manifest 1322). Reakcija papeža Janeza XII. je bila grobo odločna. Celo do točke, da so bili minoriti prisiljeni v upor, ki ga je sprožil generalni minister Michael Fuschi iz Čezene (1315 - 28), ki se je povezal z Ludvikom Bavarskim proti papežu in z njim postavil protipapeža Petra iz Corvara, OMin, z imenom Nikolaj V.²⁸ Kljub tej dekadentni klimi in zahtevam časa, obsodba s strani papeža Janeza XII. iz leta 1317, ni ugasnila prvotnih prizadevanj spiritualov. Povzročila je celo omenjeni peružanski zbor leta 1322, ki je povzročil »zgolj poslab-

---

28 C. Schmitt, *Un pape réformateur e tun défenseur de l'unité de l'Eglise, Benoit XII et l'Ordre des Frères Mineurs* (1334-1342). Quaracchi 1959.

šanje položaja, ki je za trideset let, vse do pojava observantov« Frančiškoviim bratom odvzel vsakršno prenovitveno moč »znotraj zgodovine in v življenju Cerkve«²⁹.

Vodilni razred Reda se je, mogoče malo prepozno, zavedel posledic sporov in strogega papeževega odnosa. Vendar je bilo v tem času že precejšnje število minoritov preganjanih, zaprtih in mučenih.

Problem ni bil tako enostaven. Že kmalu po omenjenem dunajskem koncilu (1311 -12), poznejši obsodbi Janeza XII. in Peružanskem manifestu (1322) je postalo jasno, da ne more priti do prave notranje reforme zaradi prevelike otplosti. Nekakšen monastično-konventualni poskus je sprožil papež Benedikt XII. (1334 - 1342), ki je nasledil Janeza XII, vendar je propadel zaradi pretiranega monastičnega duha ob istoimenskih konstitucijah³⁰. Zanimivo je dejstvo, da je generalni minister Geraldo Eudes (1329-42), ko je predstavil nove Konstitucije na kapitlju v Cahorsu (1337), zamolčal takšno popustljivost papežu in s tem tvegal lastno odstavitev³¹. Dejstvo je, da je Red zaradi ukrepov papeža Janeza XII. izgubil prvotno sinovsko zaganje do papeštva.

---

29 Tam, 62-66, 81-82, 85, 140.

30 L. Brengio, *L'Osservanza in Italia nel secolo XIV*, Rim 1963, 24-61.

31 M Sensi, *Brogliano e l'opera di fra Paoluccio Trinci: Pice-num Seraphicum* 12 (1975) 7-62; R. Manselli, *Dagli spirituali all'Osservanza. Momenti di storia francescana: Humanitas* 6 (1951) 1217-28.

V sami skupnostih Reda pa je prišlo do točke nezaupanja predstojnikom, ki so bili nesposobni voditi bratstvo k prenovljeni svežini ideala. Zato so si mnogi, ki so imeli takšno slabo izkušnjo, želeli živeti v odročnih eremitažih³².

2. Redovna skupnost ob soočenju z željo po eremitskem načinu življenja v drugi polovici 14. stoletja

Želja po eremitskem življenju je v sami redovni konventualni skupnosti Reda naletela na dober sprejem. Tako so privrženci Giovannija della Valle, ki je bil učenec Clarena, dobili s strani generalnega ministra Geralda Eudesa leta 1334 dovoljenje, da se naselijo pri S. Bartolomeo di Brugliano (4 bratje), ki leži med Folignom in Camerinom, kjer je Giovanni della Valle leta 1351 tudi umrl. Privrženci Gentila iz Spoleta so dobili od Klemenca VI. štiri eremitaže Assisi/Carceri, Giano, L'Eremita in Monteluco. Dobili so tudi privilegij samostojnosti in provincialni minister Umbrije ni imel nad njimi nobene jurisdicije. Gentile je storil napako, ker je sprejel nekatere elemente fratičelov. Na kapitlju v Assisiju (1354) je generalni minister Guglielmo Farinier branil enotnost Reda proti tem avtonomistom. Inocenc VI. (1355) je preklical privilegij Klemenca V. in skupino ukinil. Več sreče je imela reforma, ki jo je sprožil Paoluccio Trinci iz Foligna, poznamo jo pod imenom *cokolanti*, zaradi lesenih cokel, ki so jih nosili kot za-

---

32 P. Peano, *L'Osservanza in Francia: Rinnovamento del francescanesimo*. *L'Osservanza*. Assisi 1985, 259-74; Isidoro da Villapadierna, *L'Osservanza in Spagna* ivi, 275-86.

ščito proti strupenim kačam okoli njihovih eremitaž. Leta 1368 je Paoluccio odšel v eremitaž z dovoljenjem generalnega ministra Tomaža iz Frignana. Leta 1388 je postal generalni komisar in leta 1391 umrl v Folignu. Ob njegovi smrti je reforma štela 60 bratov v 22 eremitažah. Ko je umrl njegov naslednik Giovanni da Stroncone (1418) je bilo 200 redovnikov in 34 eremitaž. Hitra rast števila bratov, katerim so se priključili tudi Bernardin Sienski, Janez Kapistran, Jakob iz Marke in Albert iz Sarteana, kaže na zmago Frančiškovske regularne observance, ki je napredovala od lokalnega eremitskega gibanja k evropskemu apostolskemu gibanju.

Podobna eremitska gibanja so se razvila tudi v Franciji, Španiji in na Portugalskem, vendar neodvisno od reforme, ki je potekala v Italiji.

Reforma, ki jo je sprožil Trinci, je bila za skupnost kot ostroga, ker se je čutila tesno povezana in so iz nje izhajali najboljši redovniki, željni čim strožjega življenja. V tem smislu je postal izraz *konventualen*, ki je nastal v 13. stoletju, kot poimenovanje za ne-reformiranega brata, ki ni pripadal duhu *veri fratres minores*, kakor so se imenovali vsi, ki so pripadali eremitski prenovi. V 14. stoletju se je govorilo pogosteje o skupnosti kot nasprotju spiritualističnih in fratelističnih frakcij. Večje razlikovanje v praksi bi se lahko razvilo v času črne kuge (1348), ko so se bratje zbirali v večjih mestnih centrih in zapuščali eremitaže ter majhne samostane, kjer je ostalo le nekaj bra-

tov, v njih pa so se naseljevali observanti. Opozicija med *fratres de conventu* (konventualci) in *fratres divoti*, ki so bili naseljeni v eremitažah, da bi bolj zvesto živeli prvotni frančiškovski ideal, podčrtuje dva različna koncepta minoritskega življenja, konventualnega in observantskega. Ta novi pomen, ki je lasten 14. stoletju, predstavlja novo zgodovinsko-bivanjsko konstelacijo, upoštevajoč rabo, ki smo jo spoznali ob izrazu *konventualen* iz časa Inocenca IV. Vsaj na začetku je redovna skupnost spodbujala eremitsko gibanje. Pri tem se verjetno ni zavedala, da po vsej Evropi goji eksplozivno moč in preroški preobrat, ki je kmalu pognal antične korenine pri t. i. *pauci boni viri*. Ti so bili kot zastavonoše frančiškovega ideala, ki se je širil od Frančiška in bil najboljši za Red »minores«. Če bi se tega zavedali v reformatorskih zgodovinskih zapisih tega stoletja in v kronikah 14. stoletja, bi se Red obnašal v smislu *conformitas in imitatio Christi*.

3. Zgodovinopisno in cerkveno vrednotenje kronistov 14. stoletja

Skozi 14. stoletje so kronisti, člani in nečlani Reda, skušali zbrati in razumeti dogodke začetnega in poznejšega frančiškovstva. Gibali so v okviru eklektičnega enciklopedizma, kateremu primanjkuje prava in lastna zgodovinopisna zasnova. Vendar pa lahko s pomočjo njihovih zapisov vseeno pridemo do nekakšnega spoznanja o dogodkih v vezi z »minores«, kar se tiče 13. in začetkov 14. stoletja. Dotaknili se bomo zgolj dveh pomembnih imen

iz tega obdobja zgodovinopisja.

3.1 Arnaldo da Sarrant, OMin, *Chronica XXIV Generalium Ministrorum* AF III (Quaracchi 1897) 1- 575, pisana »ante« 1369 in končana 1374. Arnaldo je bil minorit iz Aquina, dolgo časa provincialni minister svoje province, vizitator in reformator Regna di Castiglia (1373). O njem govorijo kronist iz Pizana, Benetk in Irske (Luca Wadding, + 1657). Pojavlja se tudi v papeških dokumentih in poznejših kronistih s celotnim seznamom del. Njegova Kronika je nadaljevanje dela, ki ga je napisal Pellegrino iz Bologne³³.

Arnaldo je dobro poznal preteklo zgodovino, vključno s pojavom spirituala. Zdi se, da so v njegovem pisanju navzoči prebliski, s katerimi želi opravičiti Clarena in njegove somišljenike. To pa je v nasprotju z dekadenco, v kateri se je Red v tem času nahajal. Obenem pa kaže na upanje, ki ga je prežemalo, da bo prišlo do enotnosti brez spiritualističnih polemik in ostalih neumnosti, ki so jih povzročali posamezni uporni bratje. Gre za brata, ki se ni skrival pred težavami Reda, ki pa se je držal daleč od skrajnosti in gojil iskreno željo po prenovi in reformi. Takšna prenova bi življenje Reda zopet približala svetosti, ki jo izpričujejo prvi zapiski o zgodovini Reda.

---

33 Prim. Bove, *Insediamenti*, 18; M.T. Dolso, *La Chronica XXIV Generalium. Il difficile percorso dell'unità nella storia francescana*, Padova, Centro Studi Antoniani, 2003.

3.2 Bartolomeo da Pisa, OMin, (+ 1401), *De conformitate vitae beati Francisci a vitam Domini Jesu* (1385 - 90): AF IV-V (Quaracchi 1906 - 12). Gre za teološko-hagiografsko delo, ki je med najpogosteje navajanimi na področju frančiškovstva. Čeprav nejasna in nerazumljiva, jo lahko razumemo kot teološko razmišljanje in zgodovinsko delo, ki govori o krajih in provincah Reda in pri tem uporablja množino minoritskih besedil. Generalni kapitelj v Assisi-ju jo je leta 1399 potrdil in še danes jo pogosto berejo ter proučujejo. Pravi namen dela tega kronista je v poskusu, da bi predstavil Frančiška kot *typus Christi*: tematika, ki so jo sprožili spirituali in fratičeli s svojimi izkrivljanji. Frančiškova duhovnost se je zato poglobljala v *imitatio Christi*, ki se odraža v poslušnosti in zvestobi sveti materi Cerкви, kot bistveni element pa še vedno ostaja najsvetejše uboštvo³⁴.

Ti kronisti so precej oddaljeni od zgodovinske očaranosti, ki je navzoča pri minoritskih piscih 13. stoletja, ko govorijo o Frančišku in prvih bratih. Obenem so pa oddaljeni tudi od Clarena in podobnih virov. Pri njih je navzoče poročanje o socialni klimi in disciplinski dekadenci znotraj Reda, o dejstvih, ki so spodbujala h konventualni in cerkveni enotnosti. Tudi oni so sicer včasih pristranski, ko

---

34 R Manselli, *Bartolomeo da Pisa*: DB 16 (roma 1964) 756-58; C. Erickson, *Bartolomeo of Pisa: mediaeval studies* 34 (1972) 253-74; A. Blasucci, *Le fonti francescane nel »De conformitate« di fra Bartolomeo da Pisa. Considerazioni critiche e riflessioni nella storia: Lettura delle Fonti Francescane attraverso in secoli*, Il '400. Roma, Antonianum, 1981, 301-24.

govorijo o *bona et mala*, vendar praviloma izražajo manj konfliktno vizijo in iskreno željo po enotnosti v Redu, do katere bo prišlo v 15. stoletju v obliki mirnega sožitja med konventualci in pojavom eremitskega gibanja. Vendar bo popolna enotnost ostala le prazen sen, ki se je končal s koncilom v Konstanci (1415).

III. 15. STOLETJE: KONVENTUALNOST KOT PODROČJE CERKVENOSTI

1. Cerkev in minoritska izkušnja v 15. stoletju

Takoj na začetku velja omeniti, da se Red in Cerkev v 15. stoletju nista najbolje razumela. Pomembne skupine so se ideološko in upravno ločile od Reda. Povod so bile različne tesnobe in duhovne ter razumske razslojenosti, ki so bile začrtane, vendar pogosto pravno in duhovno močno sporne.

Kanonisti in teologi, ki so razumeli doktrino Cerkve kot mistično telo, so razvili samoumevanje tega s posebnim poudarkom na hirarhično-institucionalnemu telesu. Reforma Cerkve, podobno kot pri »minores«, se razvija iz temeljev in ne od vrha, kot je poudarjal dominikanec Janez Nider na koncilu v Bazlu. »Niti malo upanja nimam, da bi prišlo do popolne reforme Cerkve, ne danes ne v prihodnosti. Razlog za to je v pomanjkanju dobre volje, ker med prelati naleti na nasprotovanje. Mogoče je nekaj

dobrega, izbrani se očiščujejo ob grdobijah nasprotnikov. Delna reforma cerkvene skupnosti je v mnogih krajih mogoča. Večinoma jo najdemo v samostanih in redovnih hišah. Samo Bog ve, koliko je pri tem težav«³⁵.

Znotraj »minores« se je razvijala močna negotovost glede avtentičnosti, ki so jo spremljale močne polemike z institucijami. Zato je bila močnejše prisotna želja po večjem posnemanju življenja v 13. stoletju, vendar pa ni predstavljala pravega odgovora na pričakovanja 15. stoletja. Papeštvo ni uvedlo času primerne reforme, pač pa je le branilo svoj primat, kar je bilo daleč od potreb vernikov. Odnos med Cerkvijo in »minores« je bil, uradno, ravno tako na tem nivoju. Cerkevni vrhovi niso pokazali nikakršnega zanimanja za minoritsko izkušnjo, zato je bil Red v tem času pred institucionalnim vprašanjem v odnosu Cerkev-konventualnost Reda.

V 15. stoletju je dekadenca discipline med »minores« postala stična točka s Cerkvijo, ki je prav tako preživljala različne krize in moralno dekadenco. V takratne razmere nas uvajajo nekateri papeški dokumenti.

1.1 Fratres Minores, ordinis Minorum, Communitas Ordinis, Conventuales

Koncil v Konstanci (23. september 1414): Constitucija Supplicationibus Personarum, ki so jo sprejeli francoski

---

35 H. Jedin, *Storia del Concilio di Trento*, I, Brescia 1973, 159.

observanti, za katere moramo reči, da se ti bratje, ki so hodili po raznih francoskih mestih *loca et conventus Communitatis ordinis declinent si voluerint*, niso nikoli vrnili v svoje hiše, ki jih je bilo takrat 12³⁶.

Martin V. (1417-31)

- 1. 11. 1428: *Amabiles fructus* za obnovitev apostolskih županov, omenja Sacer Ordo Fratrum Minorum (= Conventualium)³⁷.

- 11. 5. 1429: *Ad hoc Nos* se nanaša samo na konventualce. Papež je na zahtevo štirih uboštenih redov (OP, OSA, OCarm, OMin) zaščitil stari *privilegium cannae* v odnosu do novih reformiranih bratov in *praesertium Ordinis Fratrum Minorum professores de Observantia nuncupati*. Določil je, da morajo biti nove hiše, ki jih ti ustanovijo, oddaljene najmanj 5 (leghe) od cerkva in samostanov omenjenih uboštenih redov³⁸.

- 23. 8. 1430 *Ad statum ordinis Fratrum Minorum* ratificira uporabo nepremičnin za dobro Reda (= Conventuali). Izključuje pa observante, ki so temu sami močno nasprotovali³⁹.

Calist III. (1455 - 58)

- 22. 8. 1455: *Regimini*, ki prepoveduje zasedbo hiš *Fratrum Ordinis Minorum* (= Conventuali) s strani bratov

---

36 BF VII, št. 1362; N. Glassberger, Obs (+ 1508) v AF 2 (1887) 260.

37 BF VII, št. 1838.

38 BF VII, št. 1860.

39 BF VII, št. 1893.

*praedicti Ordinis de Observantia nuncupatos*⁴⁰.

- 24. 5. 1458: *Regimini*, s katero je postavil Vikarijo *Fratrum ordinis Minorum de Observantia regno Hungariae* pod neposredno jurisdikcijo *Generalis Ministri Ordinis Fratrum Minorum* (= Conventuali), namesto pod generalnega vikarja observantov, kot je določil Evgenij IV. leta 1446⁴¹.

V tem primeru je jasno, da čeprav je generalni minister šef *totius Ordinis*, se manjši bratje, o katerih je govora, identificirajo s *Communitas* (= Conventuali). To je stalno izrazoslovje v papeških dokumentih, ki ne pušča nobenega dvoma o stališču Cerkve do Reda manjših bratov, ki jih vse pogosteje imenujejo konventualci, da so s tem pokazali na konventualni karakter, katerega je Red prevzel. Na ta način je Red hotel odgovoriti na potrebe apostolata in kulture, ne pa toliko na zahteve Cerkve po jasni hierarhiji.

1.2 Potrebe po jasnejšem izraznem razlikovanju

Martin V. (1417-31)

- 28. 12. 1427: *Super gregem* »non (fratrem) de Observantia huiusmodi, sed Conventualem«⁴².

- 10. 9. 1440: *Cum nobis* je papež pisal sv. Bernardu Sienškemu in pri tem izrazil željo, da v *locum Fratrum Minorum Conventualium dictae civitatis* (= mesto Castello

---

40 BFns, II, str. 30-32.

41 BFns, II, str. 230.

42 BFns, I, str. 21.

v Umbriji) te nadomestijo s *tuis de Regulari Observantia* fratribus. Vendar ta tega ni uspel⁴³.

- 23. 7. 1446: *Ut Sacra* je stara potrditev vikarialne avtonomije observantov. Določa, da morajo te provincialne vikarje izbirati generalni in provincialni ministri Ordinis Fratrum Minorum (= Conventualium), ki naj tudi skrbijo za odnose med obema družinama⁴⁴.

Sikst IV. (1471 - 84)

- 1. 5. 1475: *Dum Singusos*: njen namen je zaščita hiš in dobrin *Fratres Conventuales nuncupati* OMin. OP, OSA in OCarm, proti *Fratres dictorum Ordinum de Observantia nuncupatos*. Pri tem je dobro omeniti, da je bila observanca fenomen, ki se je pojavljal v vseh uboštvnih redovih, vključno z OSM, kjer so redovnike observanti imenovali konventualci (de conventu). Ime se je ohranilo samo med minoriti, v ostalih redovih pa se je observanca razgubila⁴⁵.

- 23. 5. 1483: *Humilibus Supplicum* je bila v prid gvardijanu *Ordinis Fratrum Minorum* (= Conventuali) mesta Rodez v Franciji proti *Frati eiusdem Ordinis de Observantia*⁴⁶.

1.3 Dokumenti, ki so bili namenjeni konventualcem in observantom

---

43 Bula manjka v BF, vendar je bila izdana s strani B. Bughetti/ Afh 29 (1936) 492 dok.9.

44 BFns, I, str. 497-500.

45 BFns, III, str. 320-22.

46 BFns, III, str. 877-78.

Takšnih dokumentov je veliko in jih najdemo skozi celotno obdobje, ki ga tu obravnavamo. Omenil bom tiste, ki se zdijo najpomembnejši.

Pavel II. (1464 - 71)

- 24. 2. 1467: *Cum Sacer Ordo*, reve o slogi v Redu, ki ne dela nobenih razlik⁴⁷.

Aleksander VI. (1492-1503)

- 12.1. 1498 in 17. 8. 1499: *Super gretem*, dvojni breve o analognem vodenju⁴⁸.

2. Cerkvenostni pomen poimenovanj in samorazumevanja minoritov⁴⁹

Poimenovanja v papeških dokumentih se lahko zožijo, z vsem tveganjem zaradi poenostavljenja, na conventualizem-observanca⁵⁰. Ti izražajo namene papeštva ob soočenju z minoritstvom.

Če bi ti dve poimenovanji zreducirali na »laksizem« in »observatizem«, bi to pomenilo sprevračanje vesti mino-

---

47 BFns, III, str. 704-06.

48 AM 1499 št. 19-20; RP,, XV, str. 210-220.

49 Najpomembnejši za vse tri Redove in interne reforme so v: G. Bove, *Le fontsi francescane ne i documenti pontifici del secolo XV. Il significato ecclesiale delle riforme minoritiche: Lettura delle Fonti Francescane, il 1400*. Roma, Anonianum, 1981, 119-38.

50 Prim. G. Odoardi, *Conventualesimo: DIP 2* (Rim 1975) 1711-26.

ritov. Zastavlja se vprašanje, kako bi lahko večino bratov, ki so pripadali Redu, stlačili pod pojem laksizma. Govorimo o 30.000 bratih, ki so skozi celotno 15. stoletje ostali v očeh papeštva kot oporna točka reforme, ki so jo spodbujali generalni ministri, čeprav so se zavedali možne delitve. To spodbujanje reforme pa je bila tudi stična točka s Cerkvijo, v kateri je bila prav tako velika potreba po prenovi. Prav tako pa ne moremo zmanjšati na pojem observance prizadevanja po vračanju k prvotnemu idealu.

Papeško izrazoslovje, ki ga najdemo v dokumentih, se je razvijalo glede na razvoj minoritstva v 15. stoletju. Povzemajo ga pa takratni reformirani kronisti. To ujemanje pri izrazoslovju, čeprav ni vedno dosledno, ne predstavlja celotne identitete minoritov. Če papeži kažejo interes za obojno reformo (konventualno in reformatorsko), pa reformatorski zgodovinopisci pogosto predstavljajo dejstva zgolj s svojega stališča in ohranjajo distanco do konventualnosti znotraj Reda.

3. Razumevanje reformatorskega zgodovinopisja

3.1 Giacomo Oddi iz Perugia, Ohs (+ 1478), *La Franceschina/Specchio dell'Ordine dei Minori* (1474), Assisi, ed. Porziuncola, 1981 (2 knjigi).

Zastopa izrecno ideale spiritualov, ki odgovarjajo prvotnemu idealu. Celotno delo skuša ohraniti to misel živo, kar je razvidno že iz naslova samega dela, ki se navezuje

na *Speculum Perfectionis*⁵¹.

3.2 Bernardino Amici iz Fosse, imenovan Akvilejec, Obs (+1503). Njegova Kronika obravnava odnose med konventualci in observanti v 15. stoletju. Na začetku se obrača na *pauci boni fratres*, ki zaradi zvestejšega življenja po Vodilu *tentaverunt simul congregari et a communi fratrum conversationi separari* s pomočjo Klarenovega ideala, ki je *nobilis et sanctae vitae vir* med temi »boni fratres« ter z izkustvom bl. Paoluccia Trinci iz Foligna (+1391)⁵².

3.3 Nicola Glassberger, Obs (+ 1508). Njegova Kronika je močan klic po ohranjanju latinščine v minoritskem zgodovinopisju 15. stoletja. Pisal je do leta 1485. Za dogodke do leta 1374 črpa podatke iz dela XXIV. generali, ki ga je spisal Amatelo da Sarrant, dopolnjuje pa s podatki Bonaventure, Giordana da Giano, Legende treh tovarišev, Bartolomeja iz Pize in Giacoma Oddija. Kar se tiče dogodkov v 15. stoletju, je trd in neizprosen pri obsojanju konventualnosti⁵³.

3.4 Mariano iz Firenc, Obs (1523). Njegovo delo *Fasciculus* vsebuje zapiske do leta 1486, vendar obstaja le v obliki kompendija in zato nima velikega pomena za zgo-

---

51 Prim. Stanislao da Campagnola, *Le origini* 95-97.

52 Bernardinus Aquilanus, *Chronica Fratrum Minorum Observantiae* (1480) Romae, in L. Lemmens, 1902, 3, 4-6.

53 Stanislao da Campagnola, *Le origini* 97-98.

dovinopisje⁵⁴.

Iz tega minoritsko-reformatorskega zgodovinopisja je razvidno, da je Frančiškov ideal ostal ohranjen predvsem v majhnem delu Reda. Prav tako je razvidno, da se ti pisci niso zavedali, da je njihovo gibanje reforma znotraj Reda, ali pa so to zavest zavestno zamolčali. Mogoče ravno zato uporabljajo splošno periodizacijo reda in ne lastne, kot bi bilo z njihove strani ideološko in zgodovinsko pravično. Takšno videnje stvari, čeprav je v nekaterih razpravah ublaženo, pa najdemo v poznejšem reformatorskem zgodovinopisju, Marko iz Lizbone (+ 1591), Frančišek Gonzaga (+ 1520) in vse do Luke Waddinga (1657). Vendar pa so nekateri razumeli in pošteno podčrtali, kako stvari v resnici stojijo⁵⁵.

4. Samorazumevanje konventualcev

Po uradnem priznanju (1399) s strani Bartolomea iz Pize (+ 1401), minoritsko/konventualno zgodovinopisje od 15.

---

54 Tam, 99.

55 Na primer observant Antonio Tognocche v prid inkvizitorjem Reda, začeni z letom 1254: »Hoc namque negotium fidei totum ad Patres, qui antea Minores, nunc autem cum additamento specificativo Conventuales dicuntur, spectavit, spectatque« (Genealogicum et honorificum Theatrum Etrusco-Minoriticum Florentiae 1682, 137). Največji moderni zgodovinar Ofm, M. Bihl pa piše: »Generalni minister je ostal konventualec, ker so bile vse stare province in njihovi provincialni ministri konventualci« (Franziskaner LKT 4 [1932] 127). Drugi primeri takšnega razumevanja so zapisani v G. Bove, *Le fonti francescane nei documenti pontifici del secolo XV*, 135, op. 44.

stoletja dalje skoraj umolkne. Delno tudi zaradi utrujenega ideala. Pomanjkljivost je tudi dejstvo, ki ga je Nicolo Papini, OFMConv. (+ 1834) označil kot »putika«⁵⁶. Kljub temu je v 15. st. nekaj sakro-profanih⁵⁷ zgodovinopiscev in precej razvit študij na tem področju, ki so ga spodbujali generalni ministri⁵⁸.

V 15. st. se poimenovanje »konventualen« uporablja z namenom razlikovanja od »observant«. Pojem skupnost, ki se uporablja, pa počasi izgublja na pomenu, ki ga je imel v 13. in 14. stoletju. Konventualna skupnost pa ni izginila, pač pa se je izoblikovala kot neke vrste naravno ognjišče, pri katerem so observanti našli svoje najboljše lastnosti, med drugimi tudi sv. Bernardin Sienski (1444)⁵⁹.

Prenove »sub ministris« so kazale na ponovno obuditev življenja in idealov, ki so postali »neploдни« po letu 1517. Tako so bili Villacreziani (1403 - 71), Koletanci (1412 - 1517), Amadeiti (1460 - 1517/ 68) in Guadalupenci/Bosonogi (1495 - 1517) pod skrbjo generalnih ministrov Reda⁶⁰.

---

56 N. Papini, *Storia di S. Francesco*, II, 248 št 17.

57 L. di Fonzo, *Storiografia francescana conventuale (1226-1997): Impegno ecclesiale dei Frati Minori Conventuali nella cultura ieri e oggi (1209-1997)*, Rim, ed. MF, 1998, 589-90.

58 L. di fonzo, *Gli Studi Generali OFMConv nelle due »Tabulae Studiorum« dei Generali Della Rovere (1467) in Sansone (1488)*. Rim 1987 (št. 9 Quaderni Francescani della rivista »Miscellanea Francescana«).

59 G. Odoardi, *S. Bernardino da Siena e i Frati Minori Conventuali*, Rim 1981.

60 G. Parisciani, Conv. (1996), *Regesta Ordinis Fratrum Minorum*

Tudi po zaslugi žive podpore, ki jo je nudila konventualna skupnost, se je observanca lahko hitro širila, vse do svojega razcveta in svetosti, ki jo poznamo iz 13. stoletja. Seveda ni bilo malo poskusov, da bi rešili enotnost Reda, vendar so bili ti poskusi le sanje, ki so se razblinile. Prav tako ni bilo izvedljivo, da bi imeli le skupnega generalnega ministra. Observanca je namreč v 15. stoletju dosegla enako število članov kot konventualna skupnost.

Konventualnost je predstavljala vodilni razred znotraj bratstva, ki je pospeševal razvoj skupnega življenja in popeljal Red do moči in veljave, kot so jo imeli meniški redovi. V nenehnih sporih s spiritali in fratičeli, se je konventualnost vedno bolj zavedala same sebe. Mnogi so razumeli, da je Cerkev in predstojniki Reda ne bodo uspeli usmeriti k resni prenovi. Soočenje z observanco v 15. stoletju, pa je zahtevalo preveč moči in konventualnost je zapadla v globoko krizo. Kako globoka je bila ta kriza, je najbolj prikazal generalni minister Sansone (1475 - 1499): »Fratres mei dilectissimi, a primordio nostrae religionis floruit *conscientia* sed paulatim, sublabente decore, ablata est prima syllaba et remansit *scientia*. Nunc vero, nostris culpīs exigentibus, oblata est altera syllaba, remansimus pura entia et stipites et statuae«⁶¹.

Conventualium (1488-1494), Padova, Centro Studi Antoniani, 1989 (Uvod).

61 Pietro Ridolfi iz Tossignana, conv. (+ 1601), *Historiarum Seraphicae Religiones libri tres*. Venetiis 1586, 244r. Njegove so tudi opombe.

To je boleče in bridko pričevanje takratnega generalnega ministra Sansona, ki je bil predstojnik zgolj konventualcev. V tem času so bili strukturni elementi tako zapleteni, da so močno škodovali duhovnemu življenju. Pojem ubošstva je postal pojem, ob katerem so se bratje ločevali med seboj na bogate in revne.

5. Konventualnost in vprašanje ubošstva v 15. stoletju

Do zloma je prišlo v 14. stoletju. To je čas kuge in vojne, socialnih in ekonomskih kriz, ki so zaznamovale negotovost minoritov, ki so bivali v samoti in so se začeli zbirati v večjih središčih z več udobja. Generalne konstitucije Farinier (Assisi 1354) močno potrjujejo vse prepovedi v vezi s posedovanjem materialnih dobrin⁶², vendar pa je v praksi prišlo do sprememb. Lahko so sprejemali miloščino »v skladu z določili Asiških Konstitucij«⁶³, uporabljali oblačila in knjige⁶⁴ in tudi miloščino, ki so si jo zaslužili z osebnim delom.

Nekateri primeri nam bodo dali jasnejšo sliko o položaju v času generalnega ministra Sansona.

- *Samostan je sprejemal svoje sinove in jim nudil streho, posteljo, kruh, vino in druge jedi. Vse ostalo je bilo v rokah posameznika, ki je moral sam poskrbeti zase z lastnim delom. Plačane so bile vse prelatske*

---

62 BF VI, 640s.

63 G. Parisciani, *Regesti*, št. 3133.

64 Tam, št. 935.

službe: general, tajnik, prokurator in provincialni ministri. Prav tako pa tudi vse »officiales« kot so gvardiani, predsedniki, vikarji, pisarji, knjigovodje, vratarji, kuharji in vrtnarji. Pet jih je torej delalo za hišo. V Svetem asiškem samostanu je bilo obljubljeno, da vsakemu, ki bo uspel zbrati kakšne izgubljene materialne dobrine, pripade tretjina⁶⁵. Samostan je pravično delil mesečne rente, ki so jih imenovali najprej »tunica«, pozneje pa »vestiario«⁶⁶.

- *Hišni duhovniki so imeli pravico do zaračunavanja in »comunelle«, neke vrste dajanje denarja k miloščini za svete maše⁶⁷. Ostali duhovniki pa so maševali po privatnih kapelah, kar je bilo sicer prepovedano, se jih je pa lahko dobilo po »milosti«⁶⁸.*
- *Extra claustra je bil mučen pojav in preveč reden, ki sta ga zahtevala tudi Signorotti in Principi. Plemiči in plemkinje so imeli navado, da so imeli v svoji hiši vedno kaplana. Škofje so nenehno spraševali po razpoložljivih redovnikih. Zato jih najdemo tudi v njihovih palačah na Madžarskem, Danskem in najpogosteje v Italiji.⁶⁹.*
- *Posedovanje premičnin in nepremičnin je postal trdovraten običaj med brati, kljub resnim prepovedim. Nekateri so v svojem življenju zbrali prave zaklade. Na*

---

65 Tam, št. 1691.

66 Tam, 3004, 3136.

67 L. Oliger, *Statuta Sixtina an. 1469*: MF 45 (1945) 120.

68 Tam, št 1513, 3430, 1507.

69 Tam, 2413, 2269.

*primer Leone da Cremona in Bartolomeo del Santo*⁷⁰. Z osebnimi miloščinami so si plačevali zdravnike in kupovali zdravila, gradili stanovanja, plačevali potovanja na konju in kdor je mogel, je imel tudi »servitorem fratrem Ordinis nostri«⁷¹. Najpremožnejši so pogosto dajali miloščino, kar se je razumelo kot »ad utilitatem conventus« in po smrti so jim povrnili tako, da so imeli zanje vsako leto eno mašo.

Negativna posledica takšne ureditve je bila razdelitev bratov med bogate in revne. To je prišlo zlasti do izraza v primeru bolezni. Vendar pa ti pojavi dekadence ne morejo veljati za celoten Red v 15. stoletju. Če se poglobimo v vsakdanje življenje v nekaterih provincah, bomo presenečeni nad resnostjo in duhovno vitalnostjo, ki je bila prisotna zlasti v majhnih samostanih. Še vedno pa manjka v zgodovini Cerkve del, ki bi govoril o konventualnem izkustvu tistih »majhnih števil«. Se pravi, o izkustvu tistih, ki so živeli v tišini in pričevali daleč stran od moči, ki je bila v centrih in so jo imeli v rokah manipulatorski doktorji ter arogantni reformatorji. Bolj se moramo posvetiti svetosti, ki je bila prisotna tudi v 15. stoletju. Preko njih je ideal sv. Frančiška ostajal nenehno prisoten tudi v grobi človeški mizeriji. Prisoten je bil tako med konventualci, kot tudi med observanti.

---

70 Tam, št. 2799.

71 U. Nicolini, *L'eremitismo francescano umbro nei secoli XIII-XIV: I/B. Tommasuccio da Foligno*, Roma 1979, 95.

Pravilno verjamemo, poudarja nek zgodovinar, da zgodovinska delitev, do katere je prišlo leta 1517, »ni bila potrebna. Observanca je do takrat zasedala vsa stara mesta konventualizma. Mogoče je torej šlo le za vprašanje prestiža in moči«.

IV. ZAKLJUČNE PRIPOMBE

1. Sintetični pregled

Skozi celotno 13. in 14. stoletje so minoriti doživeli nekaj notranjih sprememb, začevši z »disciplina conventualis«, ki jo je razglasil prelat Giacomo da Vitry (+ 1240), ko se je srečal s prvo in nepredvidljivo formo življenja bratov minores (1216, 1220). Te spremembe poznamo pod izrazi konventalizacija/manastizacija in klerikalizacija/institucionalizacija. Te spremembe so po eni strani plod spontanega prilagajanja novim pastoralnim zahtevam Cerkev, po drugi strani pa so povzročitelj razvoja, ki ni bil vedno v sozvočju z osnovno zamislijo svetega ustanovitelja in njegovih prvih učencev.

Razvoj ni bil brez človeških pomanjkljivosti, zaradi katerih so nihali med nostalgijo in mitološko vizijo zgodovine, med neposlušnostjo predpisom in izpodbijanjem dogem (zelanti, spirituali, fratičeli). Vendar pa je v jedru ostalo prisotno resno prizadevanje po tem, da bi živeli po duhu ustanovitelja, čeprav z nekaterimi nujnimi spremembami,

ki jih je zahteval zgodovinski razvoj.

Res je, da so nekateri reformatorji, ki so imeli na začetku poštene namene, ker so živeli v Cerkvi, ki je »semper reformanda«, zašli v svojih prizadevanjih stran od volje Cerkve in predpisov Reda. Vendar pa so tudi takšni, kot na primer bl. Paoluccio Trinci iz Goligna (+ 1391), ki so ostali zvesti Cerkvi in predstojnikom.

14. stoletje je bilo zelo razgibano zaradi številnih izkušenj, vendar so drugi elementi pustili globoke posledice. Črna kuga (1348 - 1362) je razredčila Evropo, s seboj pa prinesla prelate/minorite in odlične brate; 100 jih je umrlo samo v samostanu v Bologni, ter trumo »magna societas«, ki jih predstavlja 40 000 Angležev/Galcev. Ti so leta 1364 opustošili Francijo, Nemčijo in Italijo⁷². Grozilo je, da bodo uničili tudi redovnike in upornike, ki so vztrajali, vendar jih je rešila božja previdnost. Tako je po teh dogodkih v samostanih zopet zavladal mir, čeprav je ostala črna senca.

Ta mir je spodbudil papeža Urbana V. (1362 - 70), da je sveti sedež vrnil v Rim, kjer je 31. oktobra 1367 maševal. Na kapitlju v Assisiju pa je bil izvoljen nov generalni minister fra Tommaso da Frignano (1367 - 72, kardinal je bil od 1378 - 81). Ker je vse kazalo na trdnost, ki je zavladala, je generalni minister leta 1368 od brata Paoluccia Trinci zahteval, da obnovi eremitažo v Broglianu

---

72 AF III, 558-59.

in obnovi izročilo, ki ga je zapustil brat Givanni di Valle. Njegova družina je postala tako številna, da so v 40 letih že obvladali škofijo v Folignu⁷³. Samo Trinci je bil zelo skromen in ponižen do predstojnikov Reda, zato si je prislužil zaupanje, da je lahko sam izbral sobrate. Ta zvestoba predstojnikom ga je rešila, da ni zapadel v zmote spiritualov, fratečelov in brata Gentila iz Spoleta⁷⁴.

Leta 1374 je imel Paoluccio »sex humilia tuguriola«. Skriti v tišini, so ti »fratres locorum devotorum, fratres devotae familiae, fratres de familia (*familia* pomeni širšo *comunitas*) doživeli hiter razvoj, ker so bili daleč od tragičnih dogodkov, ki so zaznamovali Cerkev in Red.

Novi kraji so bili določeni »fratres divoti« med leti 1380 - 90. Ko je Trinci umrl (1391), je bilo 60 redovnikov, ki so bivali v 22 eremitažah, preostali Red pa je štel 1530 samostanov.

Brez dvoma so plod tega razcveta minoritskega duhovnega življenja tudi druge prenove znotraj Reda. V Turenini (1388), Argona/Kastilija/Galicija/Portugalska (1390-1440). Sledili so jim Vilakrecijani (1430), Koletanci iz Borgogne (1412). Gre za duhovno prenavo, ki se je razglašala kot vabilo k zvestejšemu življenju, kot so ga živeli v konventualnih skupnostih. Bili so kot romarica v svojem življenju. Obenem pa utrujena zaradi mnogih učiteljev in

---

73 HC I, 256.

74 AM 1368, št. 10-12.

inkvizitorjev, ki so izhajali iz njenih vrst. Ne smemo pa pozabiti njihovega pomembnega doprinosa k cerkveni in hierarhični službi⁷⁵.

Konkretnejši razvoj je »familia divota« (20 eremitaž leta 1405 in še tri na Siciliji leta 1425⁷⁶) doživela po šizmi. To je bila predvsem zasluga sv. Bernardina Sienskega (+ 1444) in sv. Janeza Kapistrana (+ 1456). Ta dva sta »fratres divoti« razposlala v apostolat in manjše število na študij, nekaj posameznikov pa na študij prava⁷⁷. Tam so deloma spoznali konventualizem, ki je bil včasih mučen, zlasti v velikih samostanih blizu ali znotraj mest.

To so bili skromni začetki velikega gibanja, ki se je po skupinah/hotenjih /poimenovanih naslonil na konventualno skupnost Reda »in tako upravi prinesli novo vprašanje o enotnosti in mirnem sožitju, ker so se celo stoletje trudili za lastne Konstitucije«. Pot je bila dolga in zaznamovana s številnimi nepotrpežljivostmi in nerazumevanji med skupnostjo Reda in reformati do leta 1517, ko je sama observanca postala utrujena in izčrpana ter se uvrščala na stališča starega konventualizma.

---

75 Da bi bolje razumeli kako so bile te službe labilne in podvržene nemoralnemu trgovanju, zlasti v tem srednjeveškem obdobju, glej G. Bove, *Vescovi minoriti nei teritori della Campania medievale* (13. do 15. stoletje): MF 104 (2004) 271-91.

76 AM 1425, št. 176.

77 De Gubernatis, *Orbis Seraphicus*, III, Romae 1684, 100.

2. Stari konventualci v sodobnem jezikoslovju

Omenili smo že, da je konventualnost izkušnja, ki so jo imeli vsi uboštveni redovi srednjega veka. Enako kot observanco, jih lahko povzamemo z nekaj izrazi: sodobnost, združevanje, asimilacija. Samo med »minores« je prišlo do nešteti poimenovanj, ki izražajo nostalgijo in mitološkost ideala.

Če pustimo ob strani poimenovanje, dobimo vtis, da pripada neki zapozneli zgodovinskosti in žolčni polemiki, začeni v 14. stoletju. Izkustvo konventualnosti ostane duhovna in cerkvena dediščina celotnega Reda manjših bratov v srednjem veku. Tudi antične Konstitucije puščajo ob strani poimenovanje. Do 20. stoletje se imenujejo

*CONSTITUTIONES ORDINIS FRATRUM MINORUM
SANCTI FRANCISCI
Convntualium*

Običajno in pogosto je zaradi polemike izraz *konventualen* navzoč v priročnikih, ki sledijo Waddingovim Annales (+ 1657). Gre za polemike, ki so jih vodili doktorji za mizo. Ljudje pa so v svojem izrazoslovju pokazali veliko globino in pronicljivost pri poimenovanju prvih bratov in razvoja znotraj Reda. Tam, kjer so bili minoriti nenehno navzoči, jih ljudje niso nikoli imenovali konventualce. To je izraz, ki ga zasledimo v zgodovinopisju in pravu. Pri

poimenovanju Frančiškovich bratov, kjer ne gre za antične polemike in zahteve, se večinoma uporablja izraz »frančiškan«. S tem se nikakor ne kvari ali manjša identiteta v različnih zgodovinskih obdobjih.

- Minoriten = Minoriti. To je izraz, ki se uporablja v germanskih deželah in deželah srednje Evrope, ki so prve brate sprejeli s področja Nemčije. Še danes je to izraz, ki označuje antične »Fratres Minores« in označuje konventualce od včeraj in danes.
- Grey Friars = sivi bratje. Izraz, ki je nastal na anglosaksonskem področju. Kaže na antične »Minores« ter njihovo konventualno izkušnjo. Sam izraz označuje konventualce po antični barvi oblačila, ki je bila pepelnato siva.
- Minoritski = Minoriti. Slovenski izraz, ki se še danes uporablja za antični »Fratres Minores« in današnje manjše brate konventualce. Ta izraz se uporablja na Hrvaškem, v Sloveniji in na Slovaškem.
- Frantiskanje = Frančiškani. Tako imenujejo konventualce že od nekdaj na Poljskem in Češkem.
- Coredeliers = bratje z vrvjo. To so konventualci v Franciji in v frankofonskih krajih.
- Franciscanos = Frančiškani. Pod tem terminom so bili konventualci poznani v Španiji, na Portugalskem in Latinski Ameriki. Vendar je njihova odsotnost pod vladavino Filipa II. prekinila ta prepoznavni termin in danes označuje le OFM. Konventualce pa danes poznajo pod terminom Frailes Menores Conventuales, ki je prazna beseda kar se tiče zgodovinskega pomena.

Čeprav je leta 1517 pravni primat in žig prešel v roke observance, pa ljudski spomin daje pravi vpogled, bolj kot razprave strokovnjakov, da so bili antični minoriti pravi pionirji in so sedanji konventualci njihovi pravi nasledniki. Lep primer je Poljska, kjer se konventualci imenujejo Francescani, medtem ko se observantje imenujejo Bernardinci, kar pomeni, da so njihov ideal izvira iz osebe sv. Bernardina Sienskega (+ 1444).

3. Nekaj koristnih refleksij

Razvoj je naravno dejstvo, ki ga zasledimo v zgodovini in njenih združitvah. Rast pa je zavestno dejstvo, ki gibanjem vlada in daje smernice ter ritem. Minoritsko zgodovino pisje se še danes zaveda, da je bil razvoj znotraj Reda logičen in potreben, čeprav je v različnih zgodovinskih obdobjih zašel na stranpoti.

»Minores« nismo odrasli, trudimo pa se, da bi napredovali med nostalgijo in mitološkostjo začetnega ideala. Tako včasih sedanost skoraj oblačimo v srednjeveške izraze in se ob Frančišku in njegovem izkustvu izražamo z arhaičnimi in zastarelimi izrazi. Antični poudarek, da se mora jemati Vodilo in Oporoko »ad litteram et sine glossa«, je doživel poraz v vseh minoritskih reformah, ki so bile skozi zgodovino. Obenem pa je prišlo tudi do tragične nesposobnosti »minores«, da bi našli nove modele, ki bi bili pravi odgovor na trenuten človeški razvoj in prinesli odgovor v duhu sv. Frančiška. Ne sicer v materialnem

smislu, pač pa naj bi pokazali, kako živeti po evangeliju v duhu.

Zatekanje v arhaično razlikovanje med konventualnim in reformatorskim življenjem, ne bo prineslo opravičenja našemu *iti bosu* v razkošju naših samostanov. To je samo srednjeveški pojav, ki označuje veliko število moških in žensk, ki hodijo bosu po svetu zaradi dejanskega pomanjkanja in uboštva. Srednjeveški način preganjanja spiritua-lov z vsemi učenimi bistrumnostmi, s katerimi jih označujemo, nas ne bo napravilo *najmanjših med majhnimi na svetu*. Cerkev poudarja Frančiškovo inspirativnost, nam, njegovim bratom, pa pušča solzavo nostalgijo po časih, ki so minili in nesposobnost, da bi se pomirili z realnostjo.

Teža zgodovine nas je postarala in naše ponudbe imajo vonj po utrujenosti. Tako smo se vklopili v nove oblike klerikalizma in konventualizma. Zasedamo župnijske fevde, ki so dokončno zadušili antični itinerarij, preprosto pridiganje in plemenito vlogo pomoči v Cerkvi, ki jo je Frančišek hotel za svoje »minores«. Povedano drugače. »Minores« še danes radi hodijo po poteh cerkvenih institucionalizacij, ki se jih, neprimerno« razume kot »slavo« Reda, pod varljivimi tančicami služenja in poklicanosti v Cerkvi.

Temeljni problem, tudi zgodovinskih razprav je, če smo sposobni prevesti Frančiškov navdih v današnji čas, sodobnim ljudem, ki se hranijo z navideznostjo in negoto-

vostjo in ki pomenijo prvo minoristsko izkustvo in izziv, da delimo z najbolj ubogimi našega časa.

Zavzeti moramo pozitivno stališče vpričo božjega izkustva, ki je tako močno in pomembno za tisoče konventualnih redovnikov, ki izpolnjujejo zgodovino skozi osem stoletij. Pogosto tudi v obdobjih, ki so bili težji in bolj temni od tistega, v katerem je živel sv. Frančišek. Ta zavest bi morala predstavljati bolj resno in pravično držo pri presojanju zgodovine. Ne smemo še spregledati frančiškove zgodovinske izkušnje, da je tako, kot vsako človeško početje, četudi nastane v tišini, podvrženo svojim slabostim in se ne uspe vedno upreti skušnjavam po prestižu in moči.